



Janne Liisanantti
professori, ylilääkäri
Oulun yliopisto
janne.liisanantti@oulu.fi

PROFFAN PALSTA

Kannattaako kuolla nälkään, jos on saatavilla ruokaa?

Miekkavalaat (osrcinus orca), jotka tunnetaan nimillä orca ja killer whale, voivat kasvaa 10 m pituisiksi ja painaa 10 tonnia. Laji on ihmisen jälkeen kenties kaikkein laajimmalle levinnyt nisäkäs ja omaa huomattavan älyllisen kapasiteetin sekä erittäin monimutkaisen kommunikaatiomaailman ja sosiaalisen elämän. Miekkavalas on merien tehokkain peto; esimerkiksi valkohaista se syö vain maksan. Miekkavalaat elävät isoäitien johtamissa perhekunnissa, ja lauman koko on 10–30 valasta. Poikaset huolehditaan yhdessä, ruoka jaetaan, ja ennen kaikkea, hankitaan yhdessä. Miekkavalailla on visio, missio ja selkeä johtamiskäytäntö.(1)

Espanjan rannikon miekkavalaat tietävät, että kun eväkölisen purjeveneen peräsintä tökkii aikansa, laakeri alkaa vuotaa ja lopulta vene uppoaa. Kukaan ei tarkalleen tiedä miksi valaat harrastavat purjeveneiden upottamista.(2) Vedessä pulikoi-vaa miehistöä nämä pedot eivät syö, vaikka hyväosainen purjehtija (homo sapiens navigarum divesus) olisi varmasti lyömätöntä ravintoa. Ruuan suhteen miekkavalaat ovatkin varsin ennakkoluuloisia ja muutosvastarintaisia; ei kannata maistaa ruokaa, jota ei ole ennen maistanut, sehän voi olla pahaa ja ennen kaikkea uutta. (1) Kannattaa aina syödä sitä, mitä on syöty ennenkin.

Resident orcat, paikalliset miekkavalaat, asuvat perhekunnissaan tietyillä alueilla. Vancouverin saaren rannoilla asuu populaatio, joka syö vain ja ainoastaan Tyynen meren kuningaslohta (Oncorhynchus tshawytscha), jonka kanta on vähentynyt merkittävästi johtuen kalastuksesta, ympäristön muutoksista ja jokien valjastamisesta. Lisäksi kalanviljely levittää tauteja, jotka rokotavat kantaa (3). Nyt lohikannan kutistuminen uhkaa koko populaatiota. Se odottaa vatsat kurnien

sukupuuttoa, ja pitäytyy vanhassa ruokavaliossa muistellen kulta-aikoja.

Vaeltavat miekkavalaat (transient orca) syövät mielellään muita valaita ja delfiinejä. Niiden ravintoa ovat hetulavalaiden poikaset ja pienikokoiset naaraat. Näiden kyky puolustautua miekkavalasryhmää vastaan on heikko. Australian rannikolla todistettiin muutama vuosi sitten ensimmäistä kertaa, kuinka miekkavalasryhmä sai saalistettua sinivalaan (balaenoptera musculus). Tämä havainto on toistettu sittemmin useampaan kertaan.(4). Muutos ruokailutottumuksissa on innovatiivinen; 100 tonnia maailman suurinta nisäkästä ravitsee huomattavasti tehokkaammin

ison joukon miekkavalaita kuin 1–3 tonnin painoinen ryhävalaan poikanen (megaptera novaeangliae). Ja kaikki tämä ilman merkittävämpää riskin lisäystä vähän tehokkaammalla ryhmätyöllä ja koordinoitumalla toiminnalla.

Jälkikirjoitus: Lomallamme pyöräilimme katsomaan Omaha Beach:n maihinnousulohkon haudausmaahan tuhansia ristejä. Luutnantti

Richard Wintersin johtaman joukkueen (1./E/506 R/101D) miehet hyppäsivät koneesta 6.6.1944 aamuyöstä pimeään, vihollisen miehittämään ja vieraaseen maahan. Luutnantti ei päätynyt hautuumaalle, mutta tuhannet hänen taistelutoverinsa päätyivät. Wintersistä tuli hypyn E-komppanian päällikkö, koska luutnantti Meehan ei selvinnyt. (5) Koska toimintatapoja ei muutettu, ristejä tarvittiin 10 vuotta myöhemmin. Mitä meidän olisi pitänyt tehdä 10 vuotta sitten? Yksi soteuudistus kestää 10 vuotta, talouden tasapainottaminen vähän enemmän. Sairaalan rakentamiseen menee melkein 10 vuotta ja uuden erikoislääkäriin kouluttamiseen menee 12 vuotta. Se, mitä teemme tänään voi vaikuttaa siihen, mitä on syyskuussa 2034. ■

**Mitä meidän
olisi pitänyt tehdä
10 vuotta sitten?**

Viitteet

1. Riku Cajander. Valaat valtameren vaeltajat. Vol. 1. Kustantaja Minerva; 2021.
2. Esteban R, López A, de los Rios AG, Ferreira M, Martinho F, Méndez Fernandez P, et al. Killer whales of the Strait of Gibraltar, an endangered subpopulation showing a disruptive behavior. *Mar Mamm Sci.* 2022 Oct 8;38(4):1699–709.
3. Hanson MB, Emmons CK, Ford MJ, Everett M, Parsons K, Park LK, et al. Endangered predators and endangered prey: Seasonal diet of Southern Resident killer whales. *PLoS One.* 2021 Mar 3;16(3):e0247031.
4. Totterdell JA, Wellard R, Reeves IM, Elsdon B, Markovic P, Yoshida M, et al. The first three records of killer whales (*Orcinus orca*) killing and eating blue whales (*Balaenoptera musculus*). *Mar Mamm Sci.* 2022 Jul 21;38(3):1286–301.
5. Wikipedia. Richard Winters [Internet]. 2024 [cited 2024 Sep 6]. Available from: https://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Winters



Kuva Janne Liisanantti 2024.